

Értékmentő monográfia

PÉTER LÁSZLÓ: MÓRA FERENC

Akár egy monstre televíziós kvízzjáték mindent eldöntő kérdése is lehetne: ki az a magyar író, akinek a neve az utóbbi időkben a legtöbbször megjelent nyomtatásban. Nem hinnénk, hogy valaki is hirtelenében Móra Ferencre gondolna, pedig föltehetően az övé ez a sajátos dicsőség, hiszen negyedszázada évente több millió kötet kerül ki a nyomdából, amely mindegyikében budapesti „kiadóként” az ő neve betűzhető. S a könyvek százai közül számosnak természetesen maga Móra Ferenc a szerzője. Immár generációk óta, aligha nőtt fel úgy valaki hazánkban, hogy ne ismerkedett volna meg a *hatrongyosi kakasokkal*, a *kéményseprő zsiráfokkal*, a *csókai csókovával*, a *bolondos csicseriekkal*, no meg Csilicsali Csalavári Csalavérrel. Ilyen magas méltóságra jutott tehát Móra gyermekirodalmunk cifra palotájában. Ugyanakkor, ha az ember tanító-, tanárképzős hallgatókat faggat munkásságának más területeiről, eredményeiről, a némaság már-már értetlenkedéssel társul. A Móra-oeuvre még a műveltebb olvasókban is csupán szívet melengető gyermek-, esetleg kamaszkori emlékké zsugorodik.

Mindezzel szemben Péter László monográfiájának csak egy viszonylag kisebb fejezete foglalkozik az ifjúsági szerzővel. Kétségtelen, minden, gyermekeknek szánt Móra-írásról van egy kedves szava, de már indirekten is figyelmeztet az irodalmi köztudat aránytévésztésére. Amikor a monográfus felhívja a figyelmet Móra gyermekprózájának ritmikus-rímes mivoltára, egyúttal az alanyi lírikusra is emlékeztet. Tudjuk persze, hogy a *makáma* fortélya nem idegen sem a régi, sem a modern mesemondóktól. Amikor az értekező az *ábécét* tanító íróhősének nyelvi leleményeit csodálja, bonyodalmasabb megszólalásainak a hanghordozásáról, szókincs gazdagságáról is beszél. Valóban: „Móra nyelve: ez életművének talán a legnagyobb ajándéka a magyarság számára”. Még a tollbotlásokban is fölfedezi a tanulmányíró a „bocsánatos” következetességét. És főként nem feledkezik meg aztán a befogadó kisgyermek reakcióinak figyelembevételéről sem.

A most tetszés szerint kiragadott fejezet reprezentálja Péter László irodalomtörténeti munkamódszerének összetettségét, sokoldalúságát. Eddig általában hajlamosak voltunk őt elsődlegesen textológusként vagy biográfusként becsülni, mikrofilológiai alaposságáért, okadatolásaiért tisztelni, olykor már irigyelni is. A viszonylag neutrális szaktudományi közegbe kényszerített kutató most szigorú elvi igényességgel lép föl. Az életrajzíró az indító közeg árnyalatos felrajzolása után ezúttal szinte csak egyetlen könyvlapra vonul vissza, hogy följegyezze Móra pályaalakulásának főbb tényeit. A további részletezett adatok inkább az egyes művek keletkezéstörténeti keretét fogják össze. A filológiai apparátus pedig szolgálatkészzen áll rendelkezésére a mű- és stílus elemző munkának. Ismerjük Péter László több tucat kisebb-nagyobb publikációját Móra Ferencről: hol tájszavait, hol szövegvariánsait, vagy éppen az utókor csonkításait, másutt baráti kapcsolatait, levélváltásait kutatta föl. Most mindez egyetlen hatalmas mozaikképpé szerveződik.

Könyve elején Péter László munkahipotézisként Móricz Zsigmond egykori Móra-búcsúztatójának gondolatát idézi: „Elment, és vele eltűnt a ma-

gyar irodalomból egy eredeti, sajátlagos, meghatóan őszinte s megilletően ragyogó magyar szín.” A dolgok irodalomtörténeti végiggondolásával, tárgyias — egyszersmind beleérző — elemzésekkel erre a következtetésre jut az utókor nevében a tudós is. Noha Péter László okfejtésébe vegyül olykor csipetnyi professzoros didaktikusság, koncepcióját mégsem akarja mindenáron rákényszeríteni sem az olvasóra, sem a szakmai közönségre. Monográfiája mintegy „szíves kalauz” Móra többretegű munkásságában. Lefegyverző logikával és hitelesen érvel, de ugyanígy nemes gesztussal adja meg a szabad választás lehetőségét is, például az egyes kötetek népszerűségét, pontosabban az életművön belüli helyértéküket illetően.

Itt van mindjárt az író két nagy regénye, az *Ének a búzamezőkről* és az *Aranykoporsó*, a maguk *sui generis* értékeikkel. Péter László híven mutatja be, hogy Móra Ferenc irodalmi munkásságának ez a társadalmi, illetve történelmi regény a valódi karátmérője. Minőségileg a kettő között nem von párhuzamot, de nem is latolgat patikamérlegen. Mindkét opust a saját „műfaji” lehetőségeihez méri: egyik esetben a társadalmi, másokban a tudós realizmust a művészi realizmushoz, hogy szabadon vegyük át ezeket a nehezen definiálható fogalmakat. Még precízebben; hogy egyszer Móra parasztábrázolásának csúcsát érintette, másodszer „egész életének régészstudása ért meg benne a művészi megformálásra”. Mostanság persze az ember mintha hamarabb nyúlna a „paraszteset” családregénye, mint a római birodalom végnapjaiban játszódó szerelmi történet után. Igaz, az utóbbi ajánlott vagy épp kötelező olvasmány volt, míg a másik jó ideig meg sem jelenhetett, a belőle készült filmet meg egyenesen betiltották. Hogyan is mondta az író egyik aforizmájában? „A jó könyveket el kellene tiltani, hogy olvassák is őket.” Meglehet, az *Ének a búzamezőkről* erre a sorsra jutott.

Péter László akkurátusan térképezi föl Móra munkásságának tartományait. Többnyire időrendben halad, csak olykor áll meg egy-egy tárgykörnél, műfajnál. Mindenkor szinte mereven tárgyilagos, mindössze talán egy helyet elfogult, mikor a „szegedi körtöltésen” túl is híressé vált publicistát „a tárca klasszikusaként” aposztrofálja. Ezt a vonal alá tördelt hírlapírói műfajt olyanok művelték nagy elannel és sikerrel, mint Ady, Bíró Lajos, Cholnoky Viktor, s az irodalomtörténeti névsorolvasásnak még csak a legelején tartunk. Kétségkívül: a „szegedi skriblifex” is öngyötrő aszkézissel és magabizó határozottsággal adta postára tárcáit hétről hétre a fővárosba vagy küldte át a szegedi szerkesztőségbe. Péter László számba veszi a cikkíró publikálási alkalmait, témaköreit, csevegő előadasmódjának sajátosságait. Majd végül a monográfus azzal a Kosztolányival adatja át az elismerést, aki maga is kitűnően bánt ezzel a kényes műfajjal: „Mi mesélünk, s közben szemlélődünk, vállunkat vonogatjuk, el-elkalandozunk, végül mosolygunk. Móra Ferenc az önmagáért való »beszéd« e pompázatos keleti módját műveli ki, mely oly általánosan és megindítóan hat mindnyájunkra, annyi távoli emléket ébreszt bennünk, mint a cigányzene. Szeret meg-megállni, vargabetűt tenni, zárójelet nyitni. Éppen eszébe jutott valami. Mégis mindig célhoz ér.” Persze, aki nem hiszi, járjon utána. Móra tárcái nem felejtődtek a sárguló újságok hasábjain, még az író életében és azóta jó néhányszor könyv alakban is kiadták.

„Móra nagyobb kultúrával, szélesebb látókörrrel folytatja azt, amit Tömörkény kezdett” — intézi el egyetlen mondattal az életművet az egyébként minőségérzékeny Benedek Marcell rendhagyó irodalomtörténeti csevejében, a

Délszigetben. Az irodalmi felfogás rokonítása már csak azért is kézenfekvő, mert Móra a szerkesztőségi asztalnál, majd a szegedi könyvtár és múzeum igazgatói székében is váltotta Tömörkény Istvánt. Péter László nagy gondot fordít arra, hogy bemutassa monográfiájában a Tisza-parti Közművelődési Palota vezetőjének fáradtságos munkáját, robotos életmódját. A költőbarát Juhász Gyula jellemezte úgy, hogy Móra Ferencnek „ezeregy élete” volt. A kutató pedig szívesen rajzolja meg az író élethelyzeteit, méltányolja bölcs humorát, modellértékűnek tartja magyarságélményét, emberi magatartását, elidőzik az alkotáslélektani problémáknál. Mi meg legszívesebben így *karaktermonográfiának* mondanánk Péter László könyvét.

Egykoron Móra szerette magát és környezetét azzal hitegetni, hogy ő elsősorban tudós, azután író. Ma már természetesen világos, hogy ennek mindig is az ellenkezője volt az igaz. De ez mit sem von le tudományos ambícióiból és munkájának értékeiből, amelyet a jelen dolgozat is fontosnak tart bemutatni. Móra valóban sok minden tudott, sok mindent csinált. Etnográfus, régész, muzeológus, történész, könyvtáros, nyelvész, botanikus, lelkes utazó — hogy csak a legfontosabbakat említsük zezugos érdeklődéséből. Manapság ez a sokoldalúság bizonyos gyanakvást szül. De ne felejtjük, a húszas—harmincas években a tudományok honi előrehaladottsága nem mindig kívánt egész embert. Ezért formázhatja Móra számunkra egy reneszánsz egyéniség mindig tájékozódó, műveltségét állandóan gyarapító, sokszínű műkedvelő figuráját. Szakcikkeinek egyik gyűjteménye elé mintegy önkritikusan ezt a címet tette: *A fele sem tudomány*. Szerteágazó tevékenységét végül is együgyian izgalom kapta össze: az *íróé*. Az írói fantázia lelkesültségével mélyedt el a történelemben, hajolt a növények fölé, guggolt az ásatások gödrei mellé. Élményeit készséggel és bőkezűen osztotta meg velünk — olvasóival.

Móra Ferenc dolgozó életének és többirányú tevékenységének kivételesen gazdag szakirodalma, mi több, megbízható bibliográfiája van. Nyilván nem véletlen, hogy ez a szakmai körütekintés épp egy másik szegedi alkotó, Juhász Gyula életművének feldolgozottságához hasonlítható. Köztudomású, hogy mindkét munkában enciklopédikus tájékozottságával Péter Lászlónak komoly része és érdeme volt. A nemritkán polemizáló kedvű tudós könyvében most nem bocsátkozik szaklapokba való vitákba, és noha névmutatójában közel félezren sorakoznak föl, szinte semmit sem vesz át másodkézből. Mindennek maga jár utána, ha csak teheti, nagy ívben kerüli az eddigi összefoglaló dolgozatok részeredményeit, ha ütközik is, nem ríposztózik, hanem elegánsan elhatárolja magát. Ezzel együtt és így nagyvonalú tudományos értekezése. Egyetlen kérdésben nem fogad el semminemű ellenvetést, nevezetesen abban, hogy Móra Ferencet, Szeged fogadott fiát mind társadalmi szemlélete, mind irodalmi munkássága egyértelműen nemzeti klasszikusunkká teszi. (*Kiskunfélegyháza, 1990.*)

BORBÉLY SÁNDOR